

A GENTLEMAN ALKONYA

A TIZENNYOLCADIK SZÁZAD angol irodalma még jórésben az arisztokrácia függvénye. Pár politikai célú szatírától és vaskos bohózzattól eltekintve, a szépirodalom a főnemességről szólt, a nemességnek íródott. A folyóiratok a kellemes pletykákat tárták s készen szállították a politikai és erkölcsi világnézetet. A terjedelmes regények az arisztokrácia szórakozási hajlamait elégitették ki s szigorúan ügyeltek a léggör előkelőségére. Ma már csak ez a finom és okos irodalom őrzi számunkra az angol felső osztályok elillant virágkorát. E kor képviselője és hasznélvezője a squire volt, a földbirtokos nemes és főnemes. Elegáns életmódját senkinek sem jutott volna eszébe kifogásolni. Házaik kényelmesek és méltóságteljesek voltak, bútorai az angol iparművészet ma is megcsodált alkotásai. A kor öltözködése a renaissance szín- és formagazdagságából a mai sivár szürkeségbe vezető középúton állott. A megmerevedett társadalmi rend igyekezett az angol úr életét minél kellemesebbé tenni, bérlői és zsellérei nem mukkantak, számos szolgálói boldogan engedelmeskedtek. Közvetlen környezete pedig, felesége, lovai és kutyái a fajtisza tenyészet legszébb példányai voltak. Az urak főfoglalkozása a társadalmi élet, a vadászatok és fogadások lebonyolítása volt; ügyes vagyon- és hatalombővítő házassági tervek kovácsolása. Mellesleg pedig kétségtelen sikerrel kormányozták nemzetüket háborúban és békében. Övék volt a hatalom és a dicsőség. A XVII. századvég forradalma óta a királyságnak nem állt módjában hatalmukat kérdésessé tenni; az anglikán papság pedig függő helyzetének tudatában sietett szemethúnyni az élet élvezetének kirívóbb formái fölött.

De ha az évszázados fényes kastélyok jelenlegi lakóinak életét akarjuk megismerni, szinte hiába fordulunk a modem regényekhez. Egészen más személyekre bukkanunk ma ott, mint másfélszáz évvel ezelőtt. Az angol birtokos főnemesség és dzsentri elvesztette a világháborút, elvesztette a XIX. századot. A gentleman lecsúszott. Ha tudni akarunk valamit mai életéről, elég a Times bármely számának legutolsó oldalára fordítanunk. Ott apró képekkel illusztrált ingatlanforgalmi hirdetések sorában fogjuk találni többszázéves kastélyának és parkjának a várva-várt vevő számára étvágygerjesztően megfogalmazott leírását. Az elszegényedett eladót pedig nemritkán hajdani londoni palotájának egykori kétszobás kocsislakásában találjuk.

E két véglet, a francia forradalom-előtti Spectator és a világháború utáni Times között telt el Anglia történelmének legragyogóbb évszázada, mely azonban az egykori kizárólagos nemzetfenntartó és alkotó elem, a birtokos nemesség legragikusabb korszaka is egyúttal.

A hanyatlás története az ipari forradalommal és a városiasodással kezdődik. Mindaddig Anglia tisztára mezőgazdasági ország volt, önmagát ellátó óriási kert, melynek Dél-Angliában itt-ott megmaradt külsőleg is szép foltjait, erdeit, falvait és idillikus tájait kegyelettel, nemzeti park-szerűen őrzi a jelenkor. A sok évszázados fához-, földhöz-kötöttségnek szelleme mélyen beivódott az angol lélekbe: a nagyiparos politikus Baldwin legszebb sorai („Our Inheritance“) éppúgy mint a raffinált finomságok költője, Sackville-West a rurális élet szépségeit szólaltatják meg.

Az ipari forradalmat megelőző mezőgazdasági vüág a közép- és nagybirtokos úr, a squire paradicsoma volt. Ez az osztály, főleg uralma elején, a XVII. században, jól kormányozta a rábizott országot, mert hű képviselője volt a népnek. Az urak akkor még maguk is testileg-lelkileg közel állottak a kormányzott osztályokhoz. Sir Roger de Coverley, a Spectator halhatatlan alakja ennek a falusi jovialitásnak a megtestesítője. A XVIII. században az új mezőgazdasági elvek bevezetésével és a közlegelők elkerítésével fokozódó jólét és hatalom azonban már magában rejtette a hanyatlás csiráját. A squire-osztály lassankint lemondott a munkáról és gondolkodásról a szórakozás és sport számára. Anglia ásványi kincseinek felfedezése kedvezett azoknak, akiknek az ősiséggel őrzött földjén a bányák nyíltak. A kevésbé szerencséseken egyideig segített az új közlekedési eszközök kényelme és a városokba tóduló gyári munkásság megnövekedett élelmiszerfogyasztása. A vas-, gyapjú- és gyapotipar ugrásszerű növekedése azonban meghozta a kezdetben még leküzdhető veszedelmeket. A megapadt mezőgazdasági munkásság fokozódó igényekkel lépett föl, eleinte pénzügyi, majd jóval később politikai téren. Ugyanakkor elsorvadt a háziipar s óriási vagyonok halmozódtak fel a népből felemelkedett új iparmágnások kezében. Ezt a nagyszámú pénzarisztokráciát a régi nemesség nem tudta máról-holnapra befogadni, márcsak azért sem, mert az újjgazdagok következetesen képviselték a nagytőkés szabadelvűség világnézetét. Az új osztály részt kért a hatalomból és szívós küzdelem után 1832-ben sikerült is áttörnie a maradi dzsentri-vüág falát. Az országgyűlési reform szakított a megvesztegethető igazságtalan választási rendszerrel s lehetővé tette a szabadelvű gondolat érvényesülését. A gyáriparos (s elvben a munkás is) a hatalom eddigi birtokosával, a földesúrral egyenlő fontosságra tett szert. A demokrácia mumusa ellen védekező osztály, a birtokos nemesség taktikát változtatott. Legelső teendője volt a hatalom új osztályosainak megszelídítése, dzsentri világnézettel való átítatása, miben a befogadóknak nagy segítségére volt az angol alsó osztályok mindenkori sznobizmusa. Az asszimilálás hosszú munkája formailag tökéletesen sikerült és a számban és hatalomban megfogyatkozott angol birtokos nemesség utolsó nagy teljesítményévé lett.

A felső osztályok az angol történelem folyamán egyébként is megszokták volt, hogy a szívesen sohasem látott új vért felszívják, elképzítik. Az angol dzsentri nagy politikai érettsége épp abban nyilvánul meg mind a mai napig, hogy tud engedményeket tenni a rá veszedelmessé válni kezdő osztálynak, de lehetőleg a tizenkettedik órában. Az exkluzivitás elvének feláldozása hosszú időn át megőrizte az osztály rugalmasságát és politikai hatalmát. A VIII. Henrik-től nemesített s egyházi vagyomból gazdagodott régi főnemesség a XVIII. században még lenézte a Marlborough hadiszállítóiból lett újnemeseket, akik viszont a napóleoni háborúk korára már annyira alkalmazkodtak, hogy megvetéssel nézhették a Wellington hadjáratainak finanszírozásával megfőnemesedett bankárokat. 1919-ben már e százéves arisztokrácia ráncolta orrát a világháború újnemes újjgazdagjainak nolens-volens befogadásakor. Ahogy Wells Tono-Bungay című regényében finom éllel megmutatja, a folyton megújuló osztályok sorban örökölték előzőik birtokait, házaikat, szolgálait s idővel a nemzettel szemben fennálló kötelezettségeit is. Ilymódon a folytonosság látszata képződött, mely azonban illúzióvá válik, ha a jelenlegi angol főnemességet vizsgáljuk. A számos nagyméretű felhígulás azt eredményezte, hogy az arisztokráciának ma már nem egészen ötszázaléka tartozik az 1500 előtt nemesedett közé (részben a családirtó középkori pártharcok következtében is), míg az utolsó száz év lordjai a főnemességnek közel hatvan százalékát alkotják. A XIX. és XX. század folyamán a társadalmi érvényesüléshez vezető út annyira kitaposottá vált, hogy egy nagy szakmai sikerű sörfőzőnek, újságkirálynak vagy zsidó bankárnak éppoly könnyű lett a lordi rangot elnyerni, mint egy nagybirtokosnak száz év előtt, vagy királyi fattyúnak három évszázad előtt, avagy nagy hadisarcot kicsikarni tudó harcosnak normann időkben.

Ha a folytonosan feltörtető asszimilációja kizárólag a külsőségekre szorítkoznék, akkor a munka könnyű, de értéktelen lett volna. Az utolsó kétszáz év folyamán nemesi rangra emelkedő egyének nem váltak volna a régi nemesség folytatóivá, ha nem élt volna az angol felső osztályok világában valami különleges belső forma, egy speciális lelki éghajlat. A lassankint osztályok fölé növekvő ideálnak, a gentleman eszményének kikristályosítása az angol nemesség legértékesebb történeti teljesítménye. Az angol civilizáció eme legszebb virágának kibontakozása évszázadokra visszanyúló folyamat. Első elképzeléséül az angol vers első nagy diadalát, Spenser Faerie Queene-jét (1579) szokták megjelölni s képviselőjéül Erzsébet korának gáncsmentes költő-lovagját, Sir Philip Sidney-t. A renaissance árnyoldalainak az eszményről való leccsiszolását a Public Schoolok, a híres angol középiskolák hajtották végre, főleg a XIX. században. A gentleman fogalom utolsó költői megfogalmazását Kipling adta („If”), míg legpontosabb leírását az elmúlt század bölcselőinek, főleg Newman bíborosnak köszönhetjük. Newman szerint a gentleman soha senkinek nem okoz fájdalmat. Önmagáról nem beszél, ha nem kényszerítik; nem védekezik nyelveléssel. Pletykát és rágalmat nem hall meg, akadémikusok elbírálásában óvatos, igyekszik mindent a legjobb indulatúan értelmezni. Vitában nem kicsi-

nyes, tisztességtelen előnyöket nem keres; sokkal okosabb, hogy minden támadásra megsértődjék: túl elfoglalt, hogy sértésekre emlékezék és túl hanyag a nehezteléshez. Véleményeivel igyekszik senkit meg nem sérteni, egyszerű és szívós, világos és határozott. Feltétlenül udvarias. Benne teljes az őszinteség, békülékenység, elnézés, igyekszik ellenfelei hibáit azok szempontjából megérteni. *Libertatis alienae et dignitatis suae memor* — idézi Newman Liviuszt, hozzátéve, hogy a 14. zsoltár hasonló tömörséggel rajzolja a gentleman jellemét.

Bár az eszmény kétségkívül a középkori lovagság modem inkarnációja, mégsem igazi szerzetesi szellemű, mert az alázatot a líviuszi önmegbecsüléssel pótolja, tehát az emberi büszkeségre épít. Dean Inge azonban arra figyelmeztet, hogy az amerikai siker-istenítéstől viszont az önmérséklet hangsúlyozásában tér el. Az eszmény elemzői nem mulasztják el rámutatni a gentleman lélek áldozatkészségére, mely néha heroikus magasságokba emelkedik. A *nobüe officium*, a honorarium nélkül végzett közérdekű munka mindmáig a felső osztály elfoglaltsága. Walpole *Wintersmoon* című regényében a hercegné vallási és jótékony intézmények szervezésével és vezetésével tölti öregkora napjait. Számos nemes angol úr és hölgy vesz részt manapság bizottsági, gondnoksági, telep- vagy kórházelőljárói munkában, vezet munkás-klubokat, magára vállalva más országokban az államot és adófizetőt nyomasztó terheket. Már ezért az áldozatkészségéért is népszerű lett a tömegek előtt a gentleman. A világháború volt a dzsentrifűzpróbája, amikor önként adta vagyonát és életét a hazáért. A felső osztályok fiai, a legelsőnek jelentkező fiatal tisztek, ijesztő arányszámban porladnak ma Bagdad és Boulogne között.

A „service“ elvének e tudatos-tudattalan követése a gyakorlati idealizmus útjára vezette az angol földbirtokos nemesség kiválóbbjait. A rabszolgakereskedelmet angol squire győzte le (Wilberforce), a börtönreform (John Haward), valamint a női és gyermekmunkások szörnyű helyzetének megjavítása is egy angol gentleman-nek (Shaftesbury) köszönhető.

A gentleman-eszmény gyakorlati megvalósítása kezdetben egy kaszt kiváltsága volt, mely azonban fogyatkozásokkal is bírt. Az angol felső osztályoknak minden bírálója szemére veti szellemi renyhességét, kulturális közömbösségét, elvek és elvont gondolatmenetek kerülését. Gyűlölöm az absztrakciónak még a nevét is — mondotta Burke. Ezért az egyoldalúságért majdnem kizárólag agentleman jelenlegi tenyésztőtelepei, a nagy középiskolák nevelési rendszere felelős. A Public Schoolok, főleg Dr. Arnold híres múlt század eleji reformja óta szinte kizárólag az úri (ahogyan Arnold mondotta, a keresztény katonatiszti) jellem kialakítására rendezkedtek be. Hogy a gentleman fogalma lassacskán hivatásból lelki-alkat megjelölése lett, ezeknek az iskoláknak az érdeme. A nagy formális cél elérése érdekében átértékelték nevelőeszközeiket. A szabadság és fegyelem e különös keverőhelyei nem vetik meg ma sem az alkalomadta kiadós botozást. A fenytetés célja azonban nem is annyira a büntetés, mint a félelem és fájdalom érzésének teljes eltitkoltatása, a feltétlen önuralom, akárcsak Spártában. A szellemi tanulmányok

vesztettek fontosságukból s helyükbe nőtt a fair play elvére épített csapat-sport, főleg a futball és a krikett. Ilymódon a nagy Public Schoolok idővel megszűntek a szellemi kultúra végvárai lenni, ezt a feladatot az egyetemnek, elsősorban Oxford és Cambridge ősi kollégiumainak hagyták. Hogy ez utóbbiak milyen derekasan feleltek meg feladatuknak, a szellemileg is nagyszabású, sokoldalú gentleman kialakításának, Keyserling egy sora igazolja. A balti gróf méltán csodálkozott azon, hogy mennyi olyan arisztokratája van Angliának, aki ma újságíró, holnap valamelyik dominium alkirálya, holnapután kereskedelmi miniszter s közben, ha van ideje, értékes történelmi vagy nyelvészeti könyveket ír, esetleg veszedelmes expedíciókat vezet.

A származás és neveltetés kiváltságai kétségtelen formakultuszra is vezettek. G. J. Renier az angol középosztályról szóló szellemes könyvében gőgös tartózkodással és önelégült ritualizmussal vádolja a gentlemant. A vád nem alaptalan, az angol úri osztály az öltözködésre, etikettre, a H-hang ki- vagy ki-nem-ejtésével elválasztott társadalmi osztályok határaitra kínos gondossággal ügyel. A formák hangsúlyozása azonban a földbirtokos osztály egykori vezető szerepéből származik. Victoria de Buxton memoárjában (1920) leírja, hogy a vidéki úri kastély életének meghatározásában a faluval és a vidékkel szemben fenálló társadalmi felelősségérzet volt a legfontosabb. „Az egész család piederstálon élt. A földesúrnak példát kellett mutatni. Kisbérllői, házi és gazdasági cselédei őhozá igazodtak. Minden tette nagyfontosságú volt, befolyása döntő. Mert rendkívül fontos volt, hogy jár-e templomba vagy sem, melyik jótékonyági intézményt támogatja, megtiszteli-e megjelenésével a vadász-bált, a virágkiállítás, a krikett-meccset, hogy felesége vizitelt-e X-éknél? Minden falusi intézmény a kastélyból nőtt ki. A földesurat közigazgatási szerepe arra kötelezte, hogy a nagy nyilvánosság előtt éljen...”

Mint az erdők októberben, a gentleman is elmúlása idején, a viktoriánus korszakban érte el legszínompásabb megtestesülését. A hüvös korrektség, a szívós kitartás, az önfeláldozásra is képes önmegbecsülés az angol világbirodalom megalkotásában és összetartásában is elsődrendű szerepet nyert. Az angol gentleman volt az, aki példájával és erélyével milliós indiai tartományokat kormányzott (ma is) a hatalom külsőleges eszközei nélkül. Gübert Murray egyik könyvében leírja apját, aki nyolcvan évvel ezelőtt az ausztráliai bozótban épült fakunyhójában minden alkalommal estélyi öltözetben ült le az egyszerű vacsorához, hogy el ne veszítse, szimbólumában is megőrizze azt a légkört, melyben nevelték s amelyet legtöbbre becsült.

MA AZ ESZMÉNYT HORDOZÓ nemesi osztály lehanyaglása idején már az egész angol vüág érzi, hogy a felső osztályok életében minden hiba és fontoskodás mellett is volt és még ma is van nagyon sok érték, sok vonás, melynek elvesztése nemzeti csapás volna. Ez az osztály szük terjedelmü, de nagyon magas eszményt tűzött maga elé, melynek tökéletes megvalósítása az angol civilizációt a többi fölé emelte. A gentleman kialakítása nem ment máról holnapra, ehhez

generációk lassú munkája kellett, vagyon, család, iskola. I. James király mosolyogva válaszolta egykori dadájának, aki fiának gentlemanné ütését kérte tőle: Lordot csinálhatok belőle, Luckie, ha akarod, de maga az ördög sem tudná őt gentlemanné tenni!

Dibelius hatalmas Anglia-könyvében rámutat a gentleman-eszmény nagy civilizáló értékére. Az angol arisztokrácia részben életlehetőségei, részben különleges vérkeveredése következtében sohasem rendelkezett azzal a puritán lelkiállattal, mint a vagyonosodó középosztály. Mindmáig erős benne az életigenlés, a világfias könnyedség a nyugodt, szabályozott külső forma alatt. Ez osztályból származó nagy költők, Surrey, Sidney, Horace Walpole, Shelley, Byron egytől-egyig a romantikus, nem a klasszikus életfelfogás megtestesítői. A szenvedélyek elleni védekezésül kifejlesztett nagy önuralom azonban néha még csak fokozza a mélységekbe fojtott érzések feszítőerejét, melyek egy ellenőrizetlen pillanatban vulkánként törhetnek ki, mint Soames Forsyte esetében, tönkretéve egy életet. A represszióból származó családi tragédiák, szerencsejáték-kalandok minduntalan megingatják az angol felső osztályok egyensúlyát. Máskor az elfojtott tetterő igyekszik politikai ambíciókban csatornát vájni, udvarias, de harcias fonnák között. Az ősi viking vérben lappangó állatias ösztönöknek, a nagy tömegek kapzsi szellemének és minduntalan brutalitásokba tévedő demokráciájának korlátok közé szorításában egy osztály és egy elv sem hajtott végre annyi civilizáló munkát, mint a felső osztályok erős politikai és etikai befolyása, a gentleman „noblesse oblige“ elve.

A gentleman-ideált kiteljesítő angol felső osztályok gerince, mely anyagi virágzását a XVIII. században érte el s mely a XIX. században a létért vívott harcában az eszményt tökéletességre fejlesztette, napjainkban közel jutott az anyagi összeomláshoz.

A földbirtokos nemesség lehanyatlása, mint említettük, az ipari forradalommal kezdődött. Anglia sorsát, tehát önmaguk jólétét kormányozó egyeduralmukon az 1832-es parlamenti reform hozta az első részt, mely a konzervatív alsóházban a liberális elemeknek is nagy súlyt adott. A választójog kiterjesztésével kapcsolatban a felső osztályok politikai hatalma egyre csökkent, míg végül az 1928-as választójog (a „sötétbe ugrás“ Dean Inge szerint) minden régi előjogától megfosztotta a dzsentrit. Ma harmincmillió választóból nem egészen négymillió fizet egyenesadót. Az arisztokrácia rangosabb képviselői a még ma is teljesen feudális összetételű felsőházban fékezheték egyideig a mindegyre demokratább alsóház iramát, míg a felsőház jogkörének 1911-ben történt rideg megszükitése a vétőjogtól is jóformán megfosztotta és körmetlen macskává tette a történelmi angol osztályokat.

A politikai hatalom csökkenése a vagyoni leromlással párhuzamosan haladt. Gladstone 1853-as költségvetése bevezette a földbirtok örökösödési adóját, melyet Lloyd George 1909-es költségvetése erősen fokozott. Ma 50.000 fontnyi vagyon bizonyos, nem ritka, körülmények között értékének felét köteles örökösödési illetékképp leadni.

E hatalmas megterhelés egyik célja eredetileg a nagyipari mammutvagyonok keletkezésének és társadalmi elhatalmasodásának megakadályozása volt, de mellesleg azt is elérte, hogy kihúzta a földet a birtokosok lába alól. Ha egy nagyobb földbirtok két-háromszor gazdát cserél egy évtizedben ugyanazon családban örökösödés következtében, úgy biztosra lehet venni, hogy forgótöke hiányában el kell adni a rendszerint már amúgy is megterhelt birtokot amerikai spekulánsoknak vagy felkapaszzkodott plebejusoknak, hogy ki lehessen fizetni a birtokbajutás illetékét.

Az angol mezőgazdaságra a XIX. és XX. század folyamán egyébként is nehéz órák következtek el. A gabonavámok megszüntetése (1846) és a szabadkereskedelem elve a mezőgazdaságot kiszolgáltatottá a külföldi versenynek. A hetvenes évek közepének nagy mezőgazdasági válságát a domíniumok okozták óriási arányaikkal, kevés munkással és modem gépekkel művelt szűz talajukkal, amivel az anyaország nem tudott konkurrálni. Anglia a múlt század utolsó két évtizedében gabonával bevetett területeit 70%-kal volt kénytelen csökkenteni. Ugyanakkor a szervezkedő munkásság is egyre magasabb béreket kényszerített ki.

A felső osztályok még így is hosszú ideig a legvagyonosabbak voltak, természetesnek látszott tehát a fokozódó állami terheket elsősorban rájuk hárítani. Az amúgy is csökkenő jövedelmet egyre keményebben adóztatták. Jelenleg az évi 450 és 2000 font közé eső jövedelem egyenesadója 25%. Kétezer fonton felül meredek adózás kezdődik, mely olyan mértékben emelkedik, hogy évi ötvenezer font jövedelemből csak jövedelmi adóra 60%-ot kell leróni. Így fizet Anglia világháborús győzelméért. Ugyanakkor a tőkebefektetések jövedelmei is egyre csökkennek, az állampapírok alig hoznak valamit. Ez a nagy vérvesztés természetesen nemcsak a földbirtokost sújtja, hanem a gentleman minden vagyonos jogutódját. Stanley Baldwin, akinek nevét egy hatalmas vasgyár is viseli, nyíltan kijelentette, hogy a világháború befejezésétől 1930-ig vagyonának kilencven százalékát elvesztette.

Az IRODALMAT a gentleman alkonya alig érdekli. Sheila Kaye-Smith regénye, *End of the House of Alard* ennek az agóniának úgy szólván egyetlen, költői magasságokba emelkedő története. Egy nyolcszázéves nemesi birtok a századunk elején a lejtőre kerül, eladósodik. A konzervatív tulajdonos utolsó lehelletéig kapaszkodik a birtokba s a látszatba. Az örökös, a legidősebb fiú nem jön vissza a háborúból. A megmaradtak vállalni próbálják a család értelmének fennem-tartható szimbólumát, a kastélyt s a birtokot, de összeomlanak nyomasztó súlya alatt. A legifjabb, rebellis fiú, elszakad a hagyományoktól s eladja a számára csak keserűséget jelentő birtokot. A földbirtokos osztály megsemmisül, vagy fölösleges lett, —

„We only know that the last sad squires ride slowly towards the sea
And a new people takes the land.“

mondja Chesterton. S valójában, a műkincseket eladták Amerikának,

a birtokokat parcellázták kisfarmereknek, a régi főúri palotából luxus-szálloda lett, klub vagy üzletház, a történelmi szépségű vidéki kastélyokból — ha nem vette meg parkjával, de földjei nélkül egy úrgazdag — iskola, szanatórium vagy elmeógyógyintézet, mely változáson még a legfanyarabb demokraták is gondolkozóba esnek.

A felső osztályok egykori uralmának csak a látszata maradt meg. A helyét elfoglalt új társadalmi osztály, melynek felemelkedését és akklimatizálódását a Forsyte Saga első kötetei oly pontosan ábrázolják, már nem a földbirtok hierarchiáján alapszik. A gentleman eszménye is ennek megfelelően lassan eltolódik. Az ideál kopik, demokratizálódik. Bizonyos földalatti helyiségek bejáratára is Gendeman-t írnak, nem Men-t, mint nem is oly régen. Az eszmény igyekszik felemelni a plebszet, egyelőre ezúton. A nivellálódás azonban mindig engedményekkel jár, lefelé. A gentleman-osztály birtokát elvesztette, jövedelme elsorvadt. Létszáma is észrevehetően megapadt, részben az ezen osztályt leginkább sújtó háború, részben a születésszabályozás következtében. Etikettjének értékét a háború utáni évek tempó-változása kérdésessé tette. June Forsyte eljegyzésén az egybegyűlt Forsyte-ek még megdöbbenek a lázadóhajlamú vőlegény puhakalapján, de ma, ötven év után ki akadna már fönn ezen? A nemesi osztály már csak a látszatokba kapaszkodik s a társadalmi tekintélyt igyekszik tartani. Szociális, tudományos, emberbaráti mozgalmakat ma még nem lehet elképzelni valamelyik főúr védnöksége nélkül. A nagy politika azonban, az osztály egykori privilégiuma és időtöltése a modern választójoggal kicsúszott kezéből. Egyelőre még tartja a diplomáciai, katonai és közszolgálati vezető állásokat s így egy bizonyos fokig érvényesítheti elveit. De a felső osztály már nem képes az őt fenyegető komoly politikai veszedelmek elhárítására, mint azt az ír szabadállam megalakulása, a haditengerészet washingtoni csökkentése, az 1929-es munkáskormány hivatalbalépése esetében láthattuk.

Lassanként kénytelenek a vezetészerep fáklyáját a mögöttük felnyomulóknak, a hivatásokkal foglalkozó középosztálynak (professional people), a Forsyte-oknak s a nagy üzletembereknek átadni. Ezt az új, formákhoz még ragaszkodó, de velejében másnemű új uralkodó osztályt hasonlítja Wells a londoni Tower-hídhöz, modern Anglia jelképéhez, melynek álgótikus vakolata vasbeton vázat takar.

A múlt század végén elszaporodó Public Schooloktól várjuk az erjesztő kovász működését, az asszimilációt, mely lehetővé teszi majd a gentleman-lélek valami felhígult, megmodernigényesített alakjának továbbélését. Az iskolák tudják, hogy Anglia sorsa nem utolsó sorban az ő kezükben van. Tudják, hogy a gentleman kipusztulása nemcsak az angol, hanem az egész európai civilizáció nagy vesztesége volna. Hellász fénykora óta nem volt a világnak ilyen igazságos, könnyűkezü és vidám ura. Fekete napja lesz a történelemnek, mondja az angol gentry egy kiváló ismerője, amikor agyafűrt kalandorok, összeesküvők, ösztönemberek és fanatikusok fognak helyére lépni.

ORSZÁGH LÁSZLÓ